

DOMOVINSKA IN DRŽAVLJANSKA KULTURA IN ETIKA

Delovni zvezek za 7. razred osnovne šole

Ljubljana, 2018

V tem delovnem zvezku se izrazi, zapisani v moški slovnični obliki, uporabljajo kot nevtralni za ženski in moški spol.

BESEDNJAK

Tukaj pojasnujemo pojme, ki so v besedilu natisnjeni krepko in v rdeči barvi.

Predlog za učitelje in učence

Predlagamo, da se učenci, potem ko rešijo naloge, skupaj pogovorijo o rešitvah. Pri nalogah, ki zahtevajo znanje, naj učenci preverijo pravilnost odgovorov. Naloge, pri katerih učenec zapiše osebno mnenje, pa so lahko izhodišče za učno razpravo, v kateri učenci svoje odgovore utemeljijo ter skupaj poskušajo zblížati mnenja.

Kazalo

Posameznik, skupnost, država..... 4

Identiteta	4
Domovina	11
Skupnosti v naselju, občini, državi	13
Kaj skupnosti povezuje in kaj razdvaja?	15
Spori in konflikti	16
Stereotipi in predsodki	20
Diskriminacija	22
Pravice in odgovornosti	24
Pravila	25
Demokracija v oddelčni in šolski skupnosti	27
Vrednote	31

Skupnost državljanov Republike Slovenije..... 32

Skupnost državljanov	32
Prazniki v Republiki Sloveniji	40
Demokratska država	41
Pravna država	42
Socialna država	44
Evropska unija	50

Slovenija je utemeljena na človekovih pravicah..... 56

Raznolikost človekovih pravic	56
Spoštovanje človekovih pravic	57
Temeljne človekove pravice	58
Slovenski varuh človekovih pravic	59
Pravice beguncev	60
Otrokove pravice	64

Verovanje, verstva in država..... 70

Verstva	70
Poenostavljen zapis človekovih pravic	82
Konvencija o otrokovih pravicah – povzetek	85

4. Odgovori na vprašanja.

4.1. Včasih moramo dokazati, kdo smo – dokazati moramo svojo identiteto. To navadno storimo s pomočjo dokumenta, na katerem je naša fotografija. Navedi tri dokumente s fotografijo.

4.2. Zgoraj si oglej kartico zdravstvenega zavarovanja, ki je brez fotografije. Ali lastnik kartice z njo dokaže, da je on res Jakob Moder?

DA NE

Zakaj tako misliš?

Poizvedi koliko let mora imeti državljan, s stalnim prebivališčem v Sloveniji, da je dolžan imeti veljavni osebni dokument?

5. Preberi spodnja zapisa iz neke spletne klepetalnice.

moNIKA

Osebni dokument in mladoletniki???

27. 8. 2018, 13.58

Namreč imela sem primer, hči, 15 let, je bila na tako imenovani plaži (Lj) ob 19h in so jo **legitimiral**, so mirno sedele punce na klopci, nobenih neumnosti ... Osebnega dokumenta po moje mladoletniku ni treba pokazati. Bi blo pa fino, če bi se tule našel kdo, ki ve, kateri zakon to določa. Bi bilo tud za odrasle fajn vedeti, če moraš imeti obvezno kak osebni dokument pri sebi, odkar osebna izkaznica ni več obvezna.

LP

RE: Osebni dokument in mladoletniki???

28. 8. 2018, 16.32

Legitimira jo seveda policaj lahko. Dons večina 15-letnic itak zgleda že čisto odraslo in nobeni ne piše na čelu, da še ni polnoletna.

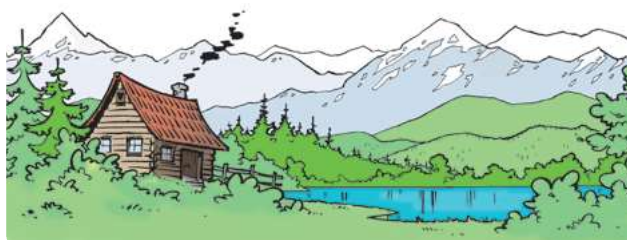
LP js

SKUPNOSTI V NASELJU, OBČINI, DRŽAVI

15. Nalogo rešujte v skupinah. Preberite besedilo, odgovorite na vprašanja in napišite, zakaj tako mislite. Vodje skupin naj na koncu poročajo o odgovorih.

Ljudje se v skupnosti dogovorimo za pravila, po katerih se ravnamo. Če člani skupnosti ne spoštujejo pravil, hitro nastanejo konflikti. Kako jih lahko razrešimo? Predstavljaj si naslednje:

Z osmimi prijatelji in prijateljicami si se odpravil na počitnice. Prebivate v stari gozdni koči, ki je last staršev enega izmed prijateljev. Koča nima sodobne gospodinjske opreme, v bližini ni trgovine. Čeprav ste se vsi veselili teh počitniških dni, v skupini nastanejo težave. Kako jih boste rešili?

- 15.1. Skupaj vas je devet. Izbrali ste eno dekle in enega fanta, da izdelata predlog pravil za skupno prebivanje v koči. Vsi razen enega fanta ste glasovali za pravila. Ali pravila zdaj veljajo tudi zanj?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

- 15.2. Sprejeli ste pravilo, da bo vsak od vas enkrat v devetih dneh pomil posodo. Dekle, ki je na vrsti, noče pomiti posode, čeprav je glasovala za to pravilo. To je tisto dekle, čigar starši so lastniki koč. Ali naj bo oproščena te dolžnosti?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

- 15.3. Imate pravilo, da gre vsak dan nekdo v 3 kilometre oddaljeno trgovino po hrano. Ko je bil nek fant na vrsti, da to naredi, se je rajši šel kopat. Ostali ste brez kosila. Bi ga morali kaznovati?

DA NE

Če misliš, da NE, zakaj? _____

- 15.4. Če misliš, da bi morali fanta kaznovati, čemu naj bi ga kaznovali?

- Da vas naslednjič ne bi spet razočaral.
- Da bi to izučilo druge člane skupine.
- Da bi tudi sam čutil posledice svojega ravnanja.
- Iz drugega razloga (napiši, katerega). _____

15.5. Zaradi nenehnih sporov ste se odločili, da boste izvolili vodjo skupine, ki bo odločal v primeru sporov. Bi moral biti vodja odslej oproščen vseh dolžnosti, ki jih imate drugi?

DA NE

Zakaj tako misliš? _____

15.6. Sprejeli ste pravilo, da vsak dan kuhata kosilo po dva izmed vas. Izkaže se, da le Miha in Tatjana dobro kuhata. Vsi drugi bi bili veseli, če bi onadva kuhala ves čas. Kako bi to dosegli? Naj jima vodja skupine to preprosto ukaže?

DA NE

Če meniš, da NE, kako naj bi dosegli, da bi onadva kuhala ves čas? _____

15.7. Blanka, ki je zdaj vodja skupine, vstaja ob šestih zjutraj in v koči posluša glasno glasbo. Druge to zelo moti. Pritožili ste se Blanki, vendar zaman. Boste skušali zamenjati Blanko za drugega vodjo skupine?

DA NE

Če DA, kako boste to izpeljali?

Če NE, zakaj ne?

Bi bila mogoča drugačna rešitev?

V skupnem pogovoru naj vsaka skupina utemelji svoje odgovore. Potem oblikujte skupna stališča.

STEREOTIPI IN PREDSDOKI

19. Napiši en stereotip in en predsodek, ki ga poznaš.

19.1. Stereotip: _____

Zakaj meniš, da je nastal? _____

19.2. Predsodek: _____

Zakaj meniš, da je nastal? _____

V oddelčni skupnosti skupaj z učiteljem ugotovite, katere stereotipe in predsodke je navedlo največ učencev. Zakaj?

20. Ljudje včasih odklanjajo nekatere stvari ali druge ljudi, ne da bi za to imeli razumen razlog. Včasih imajo torej predsodek do nečesa ali nekoga. Spet drugič pa imajo dobre razloge za to, da nekaj odklanjajo.

Ali so naslednji primeri predsodki ali trditve z dobrimi razlogi? (Obkroži in pojasni odgovore.)

20.1. Nekateri trdijo, da je slovenska narodnozabavna glasba zelo slaba.

To je njihov predsodek.

Za to trditev imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

20.2. Nekateri trdijo, da so ljudje v Afriki lačni samo zato, ker črnci niso marljivi delavci.

Do črncev imajo predsodek.

Za to trditev imajo dober razlog.

Pojasni svoj odgovor. _____

DEMOKRACIJA V ODDELČNI IN ŠOLSKI SKUPNOSTI

26. Pri volitvah v oddelčni in šolski skupnosti se lahko veliko naučite o **demokraciji**. Vzemimo, da v oddelčni skupnosti volite predsednika. Ti si kandidat za predsednika in zelo si želiš, da bi bil izvoljen. Vendar kandidirata še sošolka Helena in sošolec Iztok. Preberi besedilo, pri vsakem vprašanju izberi en odgovor in ga dopolni.

26.1. Lansko leto je bila sošolka Saša v bolnišnici, tam si jo obiskoval dva meseca in ji pomagal pri učenju. Se lahko s tem pohvališ pred sošolci, zato da bodo raje glasovali zate?

a. Da, do tega imam pravico, ker _____

b. Ne, do tega nimam pravice, ker _____

26.2. Helena je bila pred dvema letoma osumljena, da je sošolki ukradla USB-ključek. Imaš pravico, da sošolce spomniš na to in tako povečaš možnost, da bodo volili zate?

a. Da, do tega imam pravico, ker _____

b. Ne, do tega nimam pravice, ker _____

26.3. Tretji kandidat, Iztok, je bil predsednik že zadnji dve šolski leti. Ima sploh pravico, da spet kandidira?

a. Da, do tega ima pravico, ker _____

b. Ne, do tega nima pravice, ker _____

BESEDNJAK

Demokracija – vladavina ljudstva; beseda je sestavljena iz grških izrazov demos (ljudstvo) in kratia (vladavina).

2.

Skupnost državljanov Republike Slovenije

SKUPNOST DRŽAVLJANOV

1. Časovni trak prikazuje dogodke ob nastanku Republike Slovenije. Dopolni ga s kratkim opisom dogodka, ki se je zgodil na ta dan. Pomagaj si s fotografijami. Oglej si dani primer.

23. 12. 1990

25. 6. 1991

26. 6. 1991

Na trgu pred današnjim slovenskim parlamentom je bila slovesna razglasitev nove samostojne in neodvisne države Republike Slovenije. Slavnostno so dvignili novo slovensko zastavo.

27. 6. 1991

25. 10. 1991

1992

Z učiteljem se pogovorite o nastanku Republike Slovenije.

6. Kdaj je bila razglašena samostojna in neodvisna Republika Slovenija?

Napiši:

Dan: _____

Mesec: _____

Leto: _____

Poizvedi, kako se imenuje praznik v čast razglasitve samostojnosti Slovenije in na kateri dan ga praznujemo. Pomagaj si s svetovnim spletom.

7. Katera od treh fotografij prikazuje slovesno razglasitev samostojne države Republike Slovenije? (Obkroži črko A, B ali C.)

A

B

C

Napiši, zakaj si izbral to fotografijo.

Skupaj ugotovite, ali ste izbrali pravo fotografijo.

8. Ko se ljudstvo odloči za novo državo, njegovi predstavniki navadno napišejo in sprejmejo besedilo, ki začne veljati ob **USTANOVITVI** države. Kako se imenuje to besedilo? (Označi pravilni odgovor.)

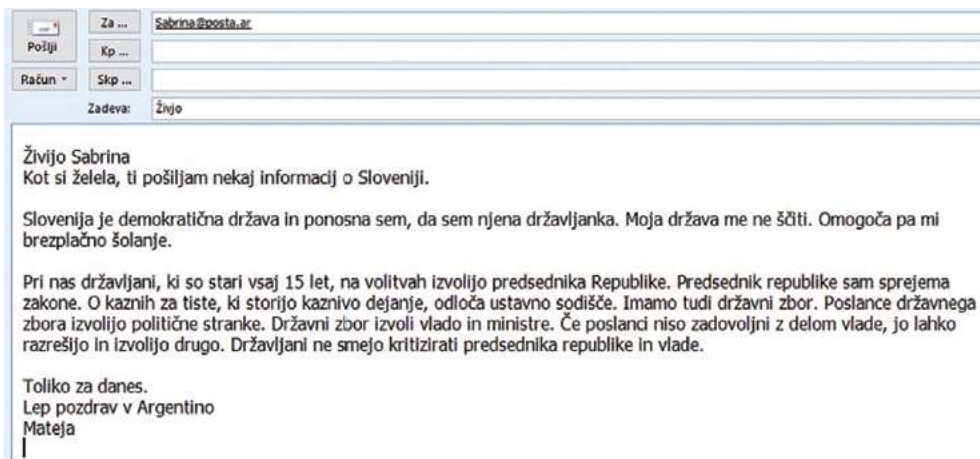
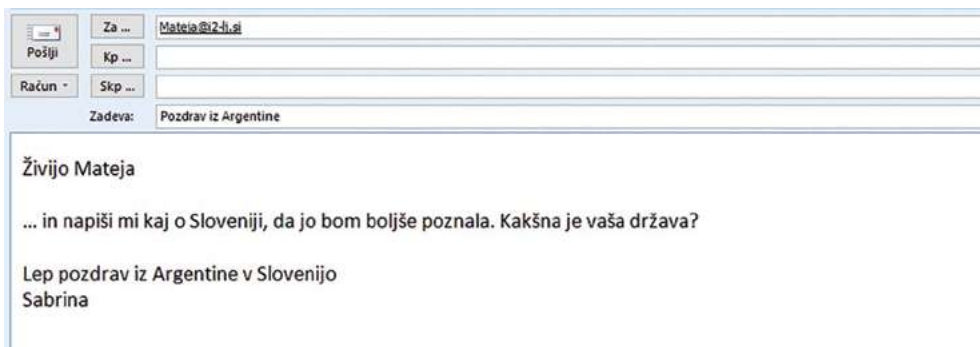
- a. Memorandum.
- b. Ustava.
- c. Amandma.

Skupaj ugotovite, kateri odgovor je pravi.

DEMOKRATIČNA DRŽAVA

14. Lansko poletje je Mateja na morju spoznala Sabrino, ki je hči slovenskih izseljencev v Argentini. Zdaj si izmenjujeta e-pošto. V zadnjem sporočilu je Sabrina napisala:

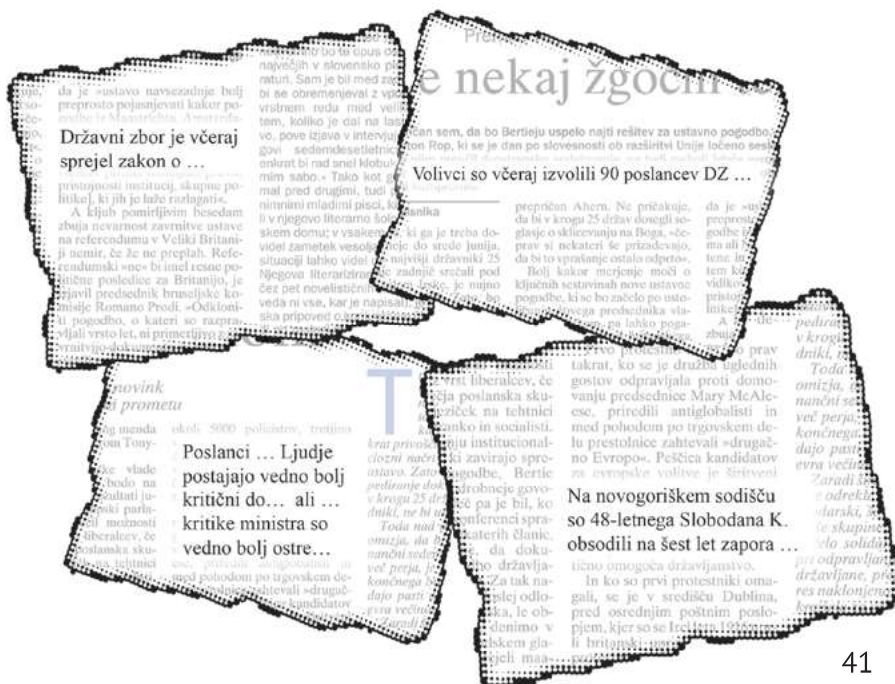
Sedmošolka Mateja je Sabrini po e-pošti poslala pet resničnih in šest zmotnih trditev o slovenski državi. Takole _____ podčrtaj njene resnične trditve, takole _____ pa podčrtaj njene zmotne trditve.

Napiši popravke Matejinih šestih zmotnih trditev:

- a. _____
- b. _____
- c. _____
- č. _____
- d. _____

Nekatere odgovore boš dobil, če boš pozorno pogledal odlomke iz časopisov.

PРАВNA DRŽAVA

15. V levem stolpcu so navedki iz slovenske ustave. V desnem stolpcu piše, kaj pomeni posamezni navedek. Pri vsakem navedku obkroži pravilni odgovor.

V Ustavi Republike Slovenije je napisano:	Kaj to pomeni?
<p>“ 2. člen Slovenija je pravna [...] država. ”</p> 	<p>a. Predpisi in zakoni v naši državi se ne smejo spreminjati.</p> <p>b. Vsi uslužbenci države morajo delovati tako, kot je napisano v zakonih in predpisih.</p> <p>c. V najpomembnejših službah v naši državi so lahko zaposleni le pravniki.</p>
<p>“ 14. člen Vsi so pred zakonom enaki. ”</p> 	<p>a. Počnem lahko, kar hočem, ker sem ministrica v Vladi Republike Slovenije.</p> <p>b. Vsi državljani Republike Slovenije, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, premoženje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino, so pred zakonom enaki.</p> <p>c. V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katero koli drugo osebno okoliščino.</p>
<p>“ 19. člen Vsakdo ima pravico do osebne svobode. ”</p> 	<p>a. Počnemo lahko, kar hočemo, pri tem nas ne sme nihče omejevati.</p> <p>b. Izbiramo lahko kraj bivanja, potujemo in se družimo, s komer hočemo.</p> <p>c. Zaporniki v zaporih ne smejo biti vklenjeni v verige.</p> <p>č. Vsakdo lahko drugim reče kar koli, pa če je tisto še tako žaljivo.</p>

Skupaj preverite pravilnost odgovorov.

30. Smo državljani Slovenije, hkrati pa državljani EU. V listinah EU je napisano, da sta v EU dovoljena prost pretok **blaga** in **storitev** ter prost pretok **oseb** in **kapitala** (denarja). Kaj pomenijo ti izrazi? Vsakega od njih smiselno poveži z enim od zapisov na desni.

Prost pretok blaga	☐	☐	Nemške banke dajo posojilo slovenskemu podjetju, ki hoče kupiti nove stroje.
Prost pretok storitev	☐	☐	Slovenec Mitja je pet let študiral v Nemčiji. Potem ko je diplomiral, se je zaposlil v Avstriji.
Prost pretok oseb	☐	☐	Slovensko podjetje prodaja električne naprave po vsej EU.
Prost pretok kapitala	☐	☐	Serviser računalnikov iz Nove Gorice popravi računalnik stranki v Gorici (Italija).

Primerjajte rešitve. Z učiteljem se pogovorite o izrazih, ki vam niso razumljivi.

BESEDNJAK

Blago – izdelek ali pridelek za prodajo na tržišču.

Storitev – delo, ki ga nekdo plača.

Kapital – denar, ki ga na primer vložimo v neko podjetje.

31. Pet pravic državljanov EU smo navedli spodaj. Pri vsaki napiši, kako pomembna je zate.

Če je malo pomembna, napiši 1.

Če je srednje pomembna, napiši 2.

Če je zelo pomembna, napiši 3.

Pravice:

- Lahko se **zaposlimo** v drugi državi, ki je članica EU. ____
- Lahko **študiramo** v drugi državi, ki je članica EU. ____
- Lahko **prebivamo** v drugi državi, ki je članica EU. ____
- Ko **potujemo** v večino držav članic EU, se na meji ni treba ustaviti in pokazati potnega lista. ____
- Slovenski državljan je v državi, kjer nimamo diplomatskega predstavništva, izgubil potni list. V tej državi mu bodo **pomagali** diplomati katere koli od držav članic EU. ____

V oddelčni skupnosti ugotovite, katere od navedenih pravic ste ocenili kot zelo pomembne. Pogovorite se, zakaj ste izbrali prav te.

SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC

2. Se strinjaš z naslednjimi trditvami? (Preberi, obkroži odgovor in pojasni.)

2.1. Vsak človek naj skrbi le za to, da ne bodo kršene njegove lastne pravice, drugi ljudje pa naj skrbijo za svoje pravice.

strinjam se

ne strinjam se

Zakaj? _____

2.2. Slovenski politiki in državni uradniki naj bi spoštovali le človekove pravice slovenskih državljanov, ne pa tudi človekovih pravic tujcev, ki pridejo v Slovenijo.

strinjam se

ne strinjam se

Zakaj? _____

2.3. Sodišče bi moralo tistim, ki so storili hudodelstvo, odreči človekove pravice.

strinjam se

ne strinjam se

Zakaj? _____

Skupaj odgovorite na naslednje vprašanje: Je res mogoče kateremu koli posamezniku odreči človekove pravice?

SLOVENSKI VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC

4. Pomočniki slovenskega varuha človekovih pravic so obiskali dom starejših občanov. V poročilo so zapisali:

»Nismo [...] spregledali očitka stanovalke [...] doma starejših občanov, ki je povedala, da je osebje včasih neprijazno in da znajo kdaj tudi klofniti. Takšna izjava je skrb vzbujajoča, saj kaže na primer telesnega kaznovanja stanovalcev. Predlagali smo vodstvu doma, da naj bo pozorno na grdo ravnanje zaposlenih s stanovalci [...]«

Prerejeno po primeru iz letnega poročila varuha človekovih pravic za leto 2010, str. 335. http://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP10.pdf

- 4.1. Katero od pravic, ki jih imajo stanovalci v tem domu, je osebje morda kršilo? Tu je nekaj zapisov človekovih pravic. (Obkroži pravilni odgovor.)

- a. Ljudje so med seboj enaki ne glede na barvo kože, spol, narodnost, vero ali prepričanje.
- b. Nihče ne sme biti mučen ali poniževan.
- c. Vsakdo ima pravico, da ga sodniki obravnavajo enako kot vse druge ljudi.
- č. Vsakdo ima lahko premoženje. Tega mu nihče ne sme vzeti.

- 4.2. S pomočjo svetovnega spleta ugotovi in napiši ime in priimek trenutnega slovenskega varuha človekovih pravic. _____

- 4.3. Varuha človekovih pravic imenujemo tudi (Obkroži pravilni odgovor.):

- a. Inšpektor
- b. Minister
- c. Humanitarni delavec
- č. Ombudsman

Zakaj varuh človekovih pravic in njegovi sodelavci preverjajo, kako ravna v domovih starejših občanov s stanovalci? Kaj lahko varuh naredi?

3. Skupina slovenskih romarjev je obiskala Jeruzalem na Bližnjem vzhodu, ki je sveto mesto treh velikih verstev: judovstva, krščanstva in islama. Slovenski romarji so presenečeno ugotovili: V petek je bil zaprt del trgovin. V soboto je bil zaprt drugi del trgovin. V nedeljo je bil zaprt tretji, manjši del trgovin.

To pa zato, ker (obkroži pravilni odgovor):

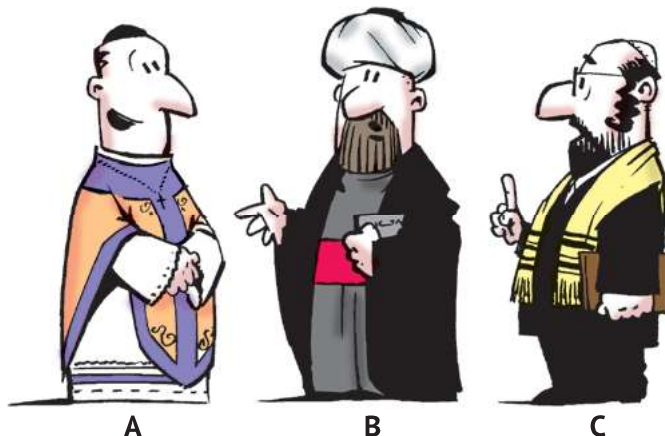
- a. V petek praznujejo (kdo?) _____
- b. V soboto praznujejo (kdo?) _____
- c. V nedeljo praznujejo (kdo?) _____

3.1. Kaj je tem trem verstvom skupnega? (Obkroži pravilni odgovor.)

- a. Priznavajo enega samega boga.
- b. Imajo povsem enake verske knjige.
- c. Verski obredi so si zelo podobni.

3.2. Na risbah so duhovniki treh verstev označeni s črkami. Spodaj napiši ustrezno črko ob naziv duhovnika.

- Židovski duhovnik (rabin): _____
- Katoliški duhovnik: _____
- Islamski duhovnik (imam): _____

Skupaj ugotovite, kateri odgovori so pravilni.

7. Na katera od spodnjih vprašanj odgovarjajo verstva, na katera pa znanost? Vpiši V za verstva ali Z za znanost. Če na vprašanje odgovarjata verstvo in znanost, vpiši V in Z.

1. Kdo je ustvaril vesolje? _____
2. Ali je škodljivo jesti meso? _____
3. Ali lahko upamo, da bomo živeli po smrti? _____
4. Zakaj so izumrli dinozavri? _____
5. Kaj naj bi človek v življenju dosegel? _____
6. Zakaj je določeno dejanje dobro, neko drugo pa slabo? _____
7. Ali smemo klonirati ovce, druge živali in človeka? _____
8. Katera pravila so tako sveta, da bi jih moral spoštovati vsak človek? _____
9. Ali so razen na Zemlji še kje v vesolju razumna bitja? _____
10. Ali imata človek in opica skupnega prednika? _____

7.1. Ponovno preberi tista vprašanja, za katera si menil, da nanje odgovarjajo verstva. Ali meniš, da si nekatera od teh vprašanj zastavljajo tudi ljudje, ki niso verni?

DA NE

Katera od teh vprašanj si zastavljajo (napiši številke)? _____

Ugotovite, o čem imate enaka, o čem pa različna mnenja.

16. V spodnji preglednici smo napisali osemnajst trditev o svetovnih verstvih. Petnajst trditev je pravilnih, tri niso pravilne.

Za katero verstvo velja katera trditev? Napiši v prazno polje pred vsako trditvijo v preglednici črko, ki je napisana pred verstvom sveta ali ni pravilna trditev:

J	judovstvo,
I	islam,
B	budizem,

K	krščanstvo,
H	hinduizem,
N	ni pravilna trditev.

Oglej si primer pod zaporedno številko 1.

Zap. št.		TRDITEV
1.	J	Judovstvo je najstarejše enoboštveno verstvo.
2.		Z globokim premišljevanjem – meditacijo – se ljudje lahko znebijo svoje navezanosti na tisto, kar mine – navezanosti na želje, ljudi in lastnino.
3.		Začetnik vere je prerok Mohamed.
4.		Najstarejša sveta besedila hinduizma se imenujejo Vede.
5.		Tora se imenuje pet knjig, v katerih so napisani zakoni in navodila (med drugim deset zapovedi).
6.		»Zaupaj se mi« je v svetu najbolj razširjena sveta knjiga.
7.		Začetnik verstva je Jezus Kristus.
8.		Verstvo je staro pet tisoč let.
9.		Vera ali veroizpoved temelji na petih glavnih dolžnostih (stebrih) vernikov.
10.		Protestantsko gibanje je zahtevalo, naj ljudje sprejemajo božji nauk v svojem narodnem jeziku, ne v latinščini.
11.		To veliko verstvo se je razvilo iz Budovih naukov.
12.		Na južnem delu zemeljske oble je najbolj razširjeno verstvo tapatri (tri veje).
13.		Božja sporočila Mohamedu so napisana v sveti knjigi Koran.
14.		Med najslavnejšimi vodji je Mojzes, ki naj bi leta 1259 pr. n. št. vodil svoje ljudstvo iz egiptovske sužnosti čez Rdeče morje nazaj v obljubljeni deželo.
15.		Verniki verjamejo, da se po smrti človekova duša naseli – reinkarnira – v novem človeškem ali živalskem telesu.
16.		Sveto pismo ali Biblija je sveta knjiga krščanstva.
17.		Ena od pomembnih svetih besedil se imenujejo Tipitaka (Tri košare).
18.		Enoboštvenemu verstvu se reče tudi politeistično verstvo.

Pravilnost odgovorov preveri v učbeniku.